

JAROMÍR DEMEK

ČESKÁ GEOGRAFIE 1975—1978

(2. úvodní referát přednesený na XIV. sjezdu čs. geografů v Levicích)

J. D e m e k : *The Czech Geography 1975—1978*. — Sborník ČSGS 84: 14—21, 1979. — The second introductory report, delivered on the 14th Congress of the Czechoslovak geographers in Levice, is printed here in the Czech language in the full form. The author evaluates here the development of the geography in the world and compares it with the development of the geography namely in the Czechoslovak Socialist Republic. In the conclusion he engages himself in the perspectives of this line for the course of the nearest three yeahrs. He emphasizes the necessity of solving theoretical problems, geographical prognoses in the frame of the situation in ČSSR concerning the reorganization of the geographic instructions at schools of all grades.

Stalo se již dobrou tradicí, že na sjezdech čs. geografů je hodnocen vývoj naší geografie v mezsjezdových obdobích, a to jak z hlediska mezinárodního, tak i z hlediska vnitřního. V současné době žijeme v epoše vědeckotechnické revoluce, která zasahuje všechny obory lidské činnosti. Je to hluboká kvalitativní změna v současném systému výrobních sil, která zahrnuje všechny složky tohoto systému. Vyznačuje se především tím, že technika vstupuje do nové vývojové fáze automatizace, která tvoří generální směr vědeckotechnické revoluce. Kybernetická technika se zavádí nejen v materiální výrobě, ale i v oblasti řízení, služeb, ve vědě a v pedagogickém procesu. Všechny tyto procesy, které určují zásadní přeměny v oblasti výrobních sil, probíhají na základě poznatků moderní vědy, spojování vědy a techniky, vědy a výroby. Sociální podstata vědeckotechnické revoluce spočívá v tom, že se mění místo a úloha člověka ve výrobě. Svět se mění před zraky naší generace se stále větší rychlostí. Co včera bylo moderní, dnes je již zastaralé. Lidská společnost stále více mění krajinnou sféru a procesy v ní probíhající, vytváří obrovské urbanizované oblasti i nové pouště. Rychle se vyvíjejí a mění i vědní obory. Je proto jistě správné, že jak poslední 23. mezinárodní geografický kongres v SSSR, tak náš dnešní sjezd má motto „*Geografie a vědeckotechnická revoluce*“. Geografie musí pružně reagovat na změny vyvolávané vědeckotechnickou revolucí, protože v současné době se geografie ve světovém měřítku nachází v rozporném položení. Na jedné straně pozorujeme v geografii rychlý vývoj, vznik a rozvoj nových teorií, zavádění nových přesnějších metod i vzrůstající počet geografů ve vědě i praxi. Na druhé straně však geografie i při tomto vývoji zaostává za tempem vývoje řady věd. Chceme-li udržet a rozšířit svoje pozice v současném světě, musíme si uvědomit, co je třeba dělat. Právě k tomu je tento sjezd příhodnou tribunou.

Vývoj světové geografie

Největší událostí světové geografie v hodnoceném období byl nesporně 23. mezinárodní geografický kongres, který se konal v červenci—srpnu 1976 v SSSR. Hlavním mottem kongresu byl právě vztah vědeckotechnické revoluce a geografie. O kongresu bylo již mnoho napsáno. Dovolte mě však přece jenom vyzvednout některé aspekty tohoto vrcholného setkání geografů.

Sjezdová jednání ukázala, že geografové se zabývají závažnými otázkami současného světa a mají co říci k důležitým otázkám zajímajícím lidstvo v epoše vědeckotechnické revoluce. Kongres ukázal hlavní otázky, jejichž řešením se v současné době zabývá většina geografů. Jsou to zejména problémy *ochrany a tvorby životního prostředí, racionálního využívání přírodních zdrojů, prostorového rozdělení obyvatelstva, výroby, osídlení a služeb, výzkumu naší planety metodami dálkového průzkumu z vysokolétajících letadel, družic a kosmických stanic, a prognózy dalšího vývoje krajinné sféry v budoucnosti.*

Zcela nedávno vyšla v nakladatelství PROGRESS v Moskvě nevelká, ale velmi zajímavá kniha materiálů sympozia 23. mezinárodního geografického kongresu „Úkoly geografické vědy v podmínkách současné vědeckotechnické revoluce“, v které jsou materiály připravené národními komitétami SSSR, Francie, Švédsko, USA, Polsko, Kuba a Indie.

Dovolte mně seznámit vás krátce s některými závažnými poznatky a závěry, ke kterým došli účastníci tohoto sympozia. Účastníci se především shodli na tom, že současná vědeckotechnická revoluce vytváří zcela nové podmínky pro další vývoj geografie, staví před geografy nové úkoly, závazky a vyzbrojuje je arsenálem nových metod. Hlavním úkolem geografie se v současné době stává vypracování metod nejracionalnějšího využívání přírodních zdrojů jako podmínky pro uchování životního prostředí lidské společnosti. Všichni účastníci sympozia vyslovili svoje znepokojení nad zhoršováním životního prostředí na naší planetě. Zejména výrazně toto znepokojení je patrné z materiálu USA, Švédska a PLR. Poláci dokonce hovoří o současné *ekologické krizi.*

Rozdíly mezi jednotlivými účastníky sympozia se projeví v názorech na schopnost geografie splnit sociální objednávku, nebo, jak je to formulováno v sovětském materiálu, „*novou sociální funkci geografie*“.

Nejpesimističtější v tomto ohledu je materiál USA. Píše se v něm: „Do dnešního dne účast geografů při řešení otázek životního prostředí nebyla produktivní jak pro samotné geografy, tak i pro životní prostředí“. Podle mínění autorů geografie není schopna dát vysokokvalifikovanou odpověď na otázky, které zajímají celé lidstvo. Zřejmě tento pesimismus delegace USA souvisí s ostrostí problémů životního prostředí v této vedoucí kapitalistické zemi a s hospodářskou krizí, která tam vládne. I při tomto pesimismu však geografové USA v závěru soudí, že geografové se musí intenzivně zabývat těmito otázkami a využívat proto všechny možnosti moderní techniky. Rovněž francouzský a polský materiál je velmi strážlivý při oceňování možností geografie. I naši polští soudruzi soudí, že geografie zatím není schopna rozřešit nejdůležitější otázky životního prostředí a změnit se v syntetickou vědu o Zemi a přírodě.

Sovětský materiál je strážlivě optimistický. Ukazuje na úspěchy, které dosáhla sovětská geografie při řešení základních otázek socialistické společnosti, a formuluje hlavní problémy, na které geografové musí soustředit svoji pozornost. Jsou to, stručně formulováno, tyto problémy:

1. Všestranné studium působení současné společnosti na okolní přírodní prostředí a výzkum hlavních forem, směrů a intenzity působení společnosti na přírodu; výzkum metod prognózy těchto vlivů.
2. Objevení a zhodnocení nových přírodních zdrojů, které jsou nevyhnutelné pro vývoj společnosti a rovněž hledání způsobů jejich efektivního využití, zejména způsobů, které přispívají k ochraně a zlepšování životního prostředí.
3. Racionální prostorová (územní) organizace výroby, rozmístění obyvatelstva, služeb, které umožní nejen nejvyšší ekonomickou efektivnost využívání, ale i reprodukci přírodních zdrojů a ochranu životního prostředí.
4. Vypracování způsobů tvorby životního prostředí s pomocí současné a budoucí techniky a vytváření optimálních podmínek pro život člověka.

Zajímavá je shoda všech účastníků v názorech na nové tendence a změny probíhající v geografii, které jsou vyvolány potřebami vědeckotechnické revoluce.

Na prvním místě stojí rozpracování základních teoretických otázek geografie. Právě slabost naší teoretické základny je příčinou řady potíží při zařazování geografie do moderní soustavy věd a posuzování její pozice z hlediska druhých věd. Je nesporné, že geografie náleží mezi nejstarší vědy lidstva. S tímto faktem však v diskusi s ostatními nevystačíme, protože i struktura vědy se vyvíjí. Ve francouzském materiálu na zmíněném sympoziu se vidí východ z této situace ve využití nejmodernějších technických metod, jako je dálkový průzkum, strojně-početní technika, automatické mapování, matematické modelování apod. Podle mínění geografů USA právě tato technika by měla být základem naší vědy v budoucnosti. Geografové USA upozorňují, že tato technika je „nesmiřitelná“ — v USA smetla z cesty nejen jednotlivé vědce, ale i celé geografické instituce, které nebyly schopné včas se jí přizpůsobit. Velký význam radikální transformace metodologického modelu v geografii se zdůrazňuje i v polském materiálu.

Sovětský materiál je v tomto směru strážlivější. Odmítá primát techniky (metody) nad cílem výzkumu. Současně je však v materiálu jasně formulováno, že zejména nové úkoly geografie vyvolávají nutnost podstatné (základní) modernizace teoretické základny geografie, modernizaci přístupů a metodik. Je řada otázek, které si jako marxisté musíme sami vyřešit. Náleží k nim tak zásadní otázky, jako jsou problém geografické formy pohybu hmoty, geografického prostředí, hybridních geosystémů v krajinné sféře — zejména geotechnických systémů a dalších. Málo se zabýváme i zjevným problémem stále většího počtu vazeb mezi přírodními a socioekonomickými objekty v krajinné sféře. Lidská společnost dnes intenzivně využívá 56 % povrchu pevnin, na němž vznikají složité vazby mezi přírodou a společností. Za poslední 2 desetiletí se do krajinné sféry dostalo více než 500 000 nových organických látek s vlastnostmi, které nahánějí vědcům strach, ale jejichž následky jsou dosud málo prostudovány. Právem se tedy naskýtá otázka, zda na povrchu naší planety nevzniká v objektu studia geografie nová kvalita.

S tím souvisí druhá tendence, která se projevuje v geografii, a to stále se zvyšující integrační tendence. Tato tendence se ve světové geografii projevuje ve zvýšení pozornosti ke komplexním výzkumům krajinné sféry a jejich částí. Francouzští geografové to formulovali slovy: „Je nesmiřitelně důležité, aby geografie znovu vzala na sebe obtížnou, ale nevyhnutelnou misi spojujícího článku mezi přírodními a společenskými vědami a pokračovala ve svém úsilí analyzovat vazby mezi lidskou společností a jeho přírodním prostředím“.

Třetí — stejně důležitou — tendenci v současné geografii je zvýšení její konstruktivnosti. Je známo, že ideu o konstruktivní geografii v 70. letech vyzvedl přední sovětský geograf — čestný člen naší Společnosti akademik I. P. Gerasi-

mov. V současné době se tato tendence přiznává celosvětově a projevuje se zejména v pozornosti věnované geografické prognóze.

Čtvrtou tendenci ve svém materiálu vyzvedli zejména naši polští kolegové. My s ní plně souhlasíme. Je to tendence k humanizaci geografie. Je to důraz na otázky geografie obyvatelstva, služeb a postupná přeměna ekonomické geografie ve skutečnou socioekonomickou geografii.

Věnoval jsem takovou pozornost výsledkům tohoto symposia věnovaného vědeckotechnické revoluci v geografii i výsledkům 23. mezinárodního geografického kongresu v SSSR, protože podle mého názoru jednání opravdu věrně odrazila současné problémy a trendy v naší vědě. Sovětští soudruzi věnovali přípravě kongresu velké úsilí a podařilo se jim z něho skutečně vytvořit mezník v dalším vývoji geografie. Není jistě náhodou, že v poslední době se v sovětské geografii objevila řada významných teoretických a metodologických prací jako jsou např. knihy akademika V. B. Sočavy „Vvedenije v učeniye o geosistemach“, V. S. Preobraženského a kolektivu „Priroda, tehnika, geotehničeskije sistemy“, V. S. Ljamina „Geografija i obščestvo“, I. V. Krutě „Vvedenije v obščuju teoriju Zemli“ a další. Přesto však, jak jsem již uvedl, řada základních problémů geografie zůstává stále otevřená.

Je přirozené, že hrstka českých a slovenských geografů sama nerozřeší tyto složité problémy, před kterými stojí geografie. Není však možné před nimi uhýbat a čekat, že je někdo rozřeší. V této souvislosti je třeba přivítat rozvíjející se mezinárodní spolupráci zejména se socialistickými zeměmi. Zejména od r. 1971, kdy byl podepsán v Moskvě protokol o spolupráci členských zemí RVHP na úkolu *Vypracování opatření pro ochranu přírody a přírodních zdrojů* se značně zvýšila intenzita spolupráce geografů socialistických zemí na konkrétních úkolech. Rozvoj spolupráce geografů socialistických zemí byl kladně hodnocen i na 23. mezinárodním geografickém kongresu v Moskvě. Tuto spolupráci je třeba dále rozvíjet a hlavně včas plánovat i témata spolupráce na období po roce 1980.

Hlavní důraz musíme klást na spolupráci se sovětskými geografy, protože sovětská geografie dnes opravdu stojí v předních řadách vědecké geografické fronty. Navíc sovětská geografie přechází stále více na výzkumy ve velkém měřítku, zejména na modelových územích. Již světoznámá jsou dnes symposia o geosystémech, pořádaná Institutem geografii Sibiri i Dalnogo Vostoka SO AN SSSR v Irkutsku. Právě v minulých dnech však měli naši geografové možnost seznámit se s výsledky výzkumů v Kurské modelové oblasti, kde sovětské geografové hledají odpovědi na otázky, které jsem postavil výše. Značné úsilí v tomto směru vyvíjejí i specialisté v Lipsku (Institut für Geographie und Geoökologie der AdW der DDR), zejména v modelové oblasti Bitterfeld.

Samozřejmě, že vítáme i spolupráci v rámci mezinárodních organizací, zejména IGU. Tato spolupráce rovněž přináší celou řadu pozitivních výsledků. Ze svého oboru mohu uvést např. práce na Mezinárodní geomorfologické mapě Evropy 1 : 2 500 000. Bohužel však takových konkrétních výsledků spolupráce v rámci IGU je málo. Jiné mezinárodní unie znovu geografové podstatně předstihly, ať už jsou to programy úzce specializované, jako je např. program geologických korelací nebo široký program Člověk a biosféra. Navíc z vlastních zkušeností vidím, jak pokračující ekonomická krize na západě stále více přiškrcuje tyto programy. Na 23. mezinárodním geografickém kongresu se nám podařilo udržet naše pozice v IGU, i když se nepodařil záměr na jejich rozšíření. Významným úspěchem bylo, že se kongresu mohlo zúčastnit více než 50 našich — především mladých — geografů, kteří tak mohli osobně získat zkušenosti z velkého světového setkání

geografů. Opětne je však třeba zdůraznit, že pozice se nezískávají pouze účastí, ale i aktivním vystupováním s referáty a účastí v diskusi.

V hodnoceném období vystoupil do popředí ještě další faktor ovlivňující rozvoj geografie, a to výzkum Země z kosmu. V západních zemích je to stále více se rozšiřující používání zobrazení z americké družice Landsat, které nachází rozšíření v mnoha oborech geografie. V socialistických zemích to byl zejména let družice Sojuz 22, která měla na palubě novou kameru MKF 6. Snímky z této kamery obsahují kvalitativně novou informaci o krajinné střeře naší planety. Díky pomoci SSSR se rozvinula mezinárodní spolupráce v rámci 5. pracovní skupiny Interkosmos, v které se rovněž aktivně podílejí geografové. S rozvojem spektrozónálního snímání z letadel a družic pak úzce souvisí automatizace tematického mapování na základě snímků a zobrazení. Snímky a zobrazení v různých zónách spektra umožňují získat informace, které nejsou přístupné pozemním nebo obvyklým leteckým pozorováním.

Vývoj české geografie

Vývoj české geografie v hodnoceném období pokračoval v intencích, které před naší vědou vytýčily XIV. a XV. sjezd Komunistické strany Československa. Jsou to směry, o nichž se již hovořilo na XIII. sjezdu CSSZ v Plzni 1975. V souvislosti s vědeckotechnickou revolucí v této 6. pětiletce dále vzrůstá význam vědeckotechnického pokroku jako hlavního faktoru zvyšování efektivnosti práce, pokroku ve výrobní technologii, v rozvoji a využívání surovinových a energetických zdrojů a ve zlepšování podmínek života a práce lidí. Geografie se zaměřuje na řešení těchto úkolů v základním výzkumu v rámci stěžejního úkolu SPZV II—5 Regionální hodnocení zdrojů geosféry. Dále pokračuje výzkum jednotlivých složek fyzickogeografické a socioekonomické sféry CSR. Současně je věnována pozornost i komplexnímu hodnocení přírodních a územně-výrobních jednotek a životního prostředí. Vyšlo 2. vydání publikace kolektivu pracovníků GgÚ ČSAV v Brně „Životní prostředí ČSR“, které je však určeno pouze pro služební potřebu.

V uplynulém období dále vzrůstal význam socialistické integrace ve vědě. Značného rozsahu dosáhl úkol RVHP Vypracování opatření pro ochranu přírody a přírodních zdrojů. Geografové se soustřeďují především na řešení úkolu 1.3 *Metodika ekonomického a mimoekonomického hodnocení vlivu člověka na přírodu*, který je koordinován GgÚ ČSAV. Potěšitelné je iniciativa a vysoký podíl vysokých škol na tomto úkolu, zejména kolektivů Pedagogické fakulty v Plzni a Pedagogické fakulty v Ostravě. Právě minulý týden skončilo v Kursku zasedání v sovětské modelové oblasti, které ukázalo značný teoretický i praktický význam řešení tohoto úkolu a vzrůstající pozornost, kterou mu věnují organizace socialistických zemí. Předpokládá se, že výzkum modelových oblastí bude probíhat i po roce 1980. V menší míře se geografové podílejí i na řešení dalšího úkolu v rámci programu RVHP, a to úkolu 3.2 koordinovaného ÚKE ČSAV.

Do programu 6. pětiletky byl na základě usnesení byra presidia ČSAV v roce 1973 zařazen úkol II—5—3/6 *Národní atlas ČSSR*. Byl zpracován úvodní projekt tohoto významného úkolu a předložen několikrát organům ČSAV. Pro finanční potíže do dnešního dne není vydání schváleno. Samozřejmě to se odrazilo v práci na autorských originálech Atlasu, i když sestavení autorských originálů bylo schváleno federální vládou ČSSR jako součást Státního plánu základního výzkumu na 6. pětiletku.

Kartografická tvorba zůstala v hodnoceném období zhruba na stejné úrovni jako v předcházejícím období. N. p. Kartografie stačí v podstatě zásobovat náš trh školními a turistickými mapami. Pokud jde o tematické mapy, které jsou dnes rozhodujícím kritériem pro hodnocení kartografické tvorby, je situace nadále velmi neutěšená. Chápeme potíže, které má Kartografie s přestavbou strojového parku a pracovními silami, avšak tyto potíže již trvají dlouhou dobu a zatím nejsou vyhlídky na zlepšení.

Privítali jsme nové vydání velkého Vojenského zeměpisného atlasu a blahopřejeme jeho tvůrcům k opětovnému vynikajícímu úspěchu.

V hodnoceném období dále pokračovala práce Názvoslovné komise při ČUGK. Práce členů komise je velmi záslužná. Byla zpracována řada materiálů, které se však dosud nedostaly do širší geografické veřejnosti.

V posledním roce se zvýšil podíl našich geografů při práci na programu Interkosmos. Byly vytýčeny dva pokusné polygony Interkosmos, na kterých se rozvinul na široké spolupráci odborníků řady oborů rozsáhlý program zejména v souvislosti s spektrozonačním snímkováním. Je třeba vysoce vyzvednout pomoc sovětských odborníků, kteří zapůjčením přístrojů a instrukcemi našich specialistů umožnili rozvinutí práce. Bylo dosaženo dohody s SSSR o předávání materiálů aerokosmických výzkumů a při VÜGTK bylo vytvořeno čs. středisko pro zpracovávání a rozšiřování aerokosmických materiálů. Byla rovněž uzavřena dohoda mezi ČSAV a ČUGK o rozdělení úkolů na tomto úseku. Problém však nadále zůstává finanční zajištění prací, zejména zajištění nezbytných přístrojů pro geografická pracoviště.

Vědecké konference a semináře

V hodnoceném období byla na území ČSR uspořádána řada mezinárodních symposií a zasedání.

V ČSR pravidelně zasedaly pracovní skupiny komise geomorfologického výzkumu a mapování IGU. Zasedání byla věnována zejména přípravě Mezinárodní geomorfologické mapy Evropy a publikace Geomorfologie Evropy.

Ve dnech 23.—30. května 1977 se konalo v ČSR první (ustavující) zasedání komise IGU „Člověk a prostředí“, které předsedá významný sovětský geograf akademik I. P. Gerasimov. Zasedání se zúčastnilo 5 řádných členů, 21 členů korespondentů a 20 dalších účastníků z 13 států.

V rámci kulturní dohody s Francií bylo v roce 1976 uspořádáno 4. čs.-francouzské sympozium věnované aktuálním otázkám geomorfologie a biogeografie.

V rámci programu RVHP Vpracování opatření pro ochranu přírody a přírodních zdrojů byla v roce 1975 uspořádána porada expertů RVHP pracujících na úkolu 1.3 v modelové oblasti Jizerské hory. Koncem srpna a začátkem září 1976 byl v Brně a v Liptovské kotlině uspořádán ve spolupráci GgÚ ČSAV a ÚEB SAV Kurs komplexního výzkumu krajiny. V roce 1977 pak bylo uspořádáno sympozium Kras jako životní prostředí.

V hodnoceném období se konala i řada národních symposií a seminářů. Soudím, že tato aktivita je jednou z pozitivních stránek naší činnosti.

Geografie ve škole

V uplynulém období se začala uvádět do života nová čs. výchovně-vzdělávací soustava. Již od 30. let našeho století jsou si geografové vědomi, že největší sla-

biny geografie jsou v zeměpise jako vyučovacím předměť. Právě v základní škole se u většiny našeho obyvatelstva vytváří představa o geografii. Mám nepříjemný pocit, že právě u většiny našeho obyvatelstva tato představa neodpovídá stavu, činnosti a výsledkům současné geografie. V nové výchovně vzdělávací soustavě se nám podařilo některé pozice uhájit, některé dokonce zlepšit, jiné jsme však ztratili. Za nejvážnější nedostatek považují, že byl odbourán vyučovací předmět zeměpis na většině odborných škol.

Z kladných jevů je třeba vyzvednout, že se podařilo postavit vlastivědu na zeměpisný základ. Dalek pak se podařilo podstatně modernizovat osnovy vyučování zeměpisu na základní škole a na gymnáziu. Tím se poněkud zmenšil rozdíl mezi pojetím zeměpisu na základní a střední škole a na školách vysokých. V osnovách se zvýšil podíl obecného zeměpisu, objevily se kapitoly o životním prostředí, krajině, obecném hospodářském zeměpisu a prostorovém uspořádání aktivit společnosti, rekreaci apod., které je možné využívat v praktickém životě absolventů.

V současné době je třeba maximální pozornost soustředit na prověření pokusných učebnic zeměpisu, aby konečné vydání opravdu odpovídalo epoše vědeckotechnické revoluce a stavu geografie u nás i ve světě.

Nové osnovy, jak byly schváleny pro základní školu a gymnázium, jsou nesporně pokrokem. Kladou větší důraz na schopnost myšlení a úsudku žáků. Vyžadují zaměření spíše na obecné principy než na regionální látku. Úspěch nových idejí ve vyučování zeměpisu však bude v nebyvalé míře záviset na učitelích zeměpisu. Je nutné masové přeškolení učitelů na nové pojetí zeměpisu. Je třeba vyzvednout úlohu CSSZ, kterou sehrála v boji za prosazení nových myšlenek ve vyučování zeměpisu. Neměli bychom však ustrnout uprostřed a ÚV i výbory poboček a místních skupin by se měly aktivně zapojit do propagace nových směrů ve vyučování zeměpisu mezi učiteli a v jejich postgraduálním studiu.

Pokrok vidíme i v naší didaktice geografie a vůbec teorii vyučování zeměpisu. Byly vypracovány a obhájeny významné kandidátské i disertační práce z tohoto oboru. K práci na nových učebnicích i jejich recenzování byla přizvána řada našich nejlepších odborníků.

Pro další práci při rozvoji geografie jako vyučovacím předmětu je však důležitá jednota našich řad. Zatímco práce na osnovách a učebnicích pro gymnázia probíhala vcelku družně a ve shodě názorů, bylo třeba o nové pojetí zeměpisu na základních školách tvrdě bojovat. Je potom obtížné prosazovat na Ministerstvu školství CSR nové myšlenky, když sami geografové nejsou v názorech jednotní.

Geografie na vysokých školách

Rovněž na vysokých školách dochází k přestavbě studia. Předmětová komise pro zeměpis i komise expertů MŠ CSR pro obor geografie vykonaly velkou práci při modernizaci a sjednocení nových studijních planů. Nové osnovy jsou úspěchem, protože odrážejí současné trendy v geografii.

Za hlavní úspěch jednání o vysokoškolských osnovách považují sestavení seznamu potřebných vysokoškolských učebnic geografie a autorských kolektivů pro jejich napsání. Zatím na tomto úseku naše geografie hluboce zaostává za ostatními socialistickými státy. Vzorem nám může být sousední NDR, kde byla připravena a vychází ucelená soustava vysokoškolských učebnic pro učitelský směr geografie na vysokých školách NDR. Napsat dobrou vysokoškolskou učebnici ne-

ní lehké. Jsem přesvědčen, že je to daleko obtížnější než čistě vědecká publikace. Učebnice totiž není používána jen studenty vysokých škol, ale formuje názory i širokého okruhu geografů, zejména učitelů zeměpisu. Formulace proto musí být přesné a výběr látky musí být na vysoké úrovni s důrazem na moderní koncepci. Sepsání a výroba učebnice trvá zhruba 5 let. Při dnešním rychlém vývoji geografie je třeba psát učebnice téměř „prognosticky“, protože při vydání je vlastně již zastaralá. Navíc v soustavě učebnic musí být vzájemné vazby. Není možné, aby učebnice obecné fyzické a ekonomické geografie byly psány na základě teorie geosystémů a učebnice regionální geografie starým „tradičním“ způsobem.

Problémy máme i s učebnicemi regionální geografie ČSSR. Učení o vlasti je vyvrcholením geografie. Zatím však právě v této oblasti je výběr velmi slabý. Poněkud se tato situace zlepšila vydáním učebnice V. Häuflera „*Ekonomická geografie ČSSR*“ a knihy kolektivu autorů „*ČSSR — příroda, lidé, hospodářství*“. Soudím však, že na tomto úseku naši geografové zůstávají nejen své vědě, ale široké veřejnosti dosti dlužní.

Napsání učebnic je současně otázkou ujednocení terminologie. I na tomto úseku je dosti problémů. Ukázalo se totiž, že pro jeden objekt existují v našich čs. odborných normách různé a často dosti odlišné definice. Při práci na Mezinárodním slovníku termínů užívaných na obecně geografických mapách, který sestavuje Český úřad geodetický a kartografický, se ukázalo, jak je obtížné sestavit definici, která by vyhovovala zástupcům jednotlivých ministerstev i široké geografické veřejnosti.

Perspektiva

V oblasti základního výzkumu se již dnes začínají formulovat úkoly Státního plánu základního výzkumu i Státního plánu rozvoje vědy a techniky na 7. pětiletý plán 1981—1985. Je třeba, aby geografie v těchto plánech byla dostatečně zastoupena, a to nejen pracemi GgÚ ČSAV, ale i pracovišti vysokých škol. Při plánování prací je třeba věnovat i část kapacit na řešení teoretických problémů a práce v geografické prognóze.

I v rámci RVHP se již formulují úkoly na období 1981—1985 a je pravděpodobné, že sekretariát RVHP i nadále bude počítat s účastí geografů při řešení otázek životního prostředí. Na tuto socialistickou integraci by měly být věnovány větší kapacity než dosud.

Hlavní pozornost geografů v nejbližších třech letech by však měla být věnována školské geografii, a to jak zavádění nových osnov a učebnic do škol, tak i zajištění nových studijních plánů vysokých škol. Chtěl bych podtrhnout ještě jednou význam soustavy vysokoškolských učebnic nejen pro studenty vysokých škol, ale i pro nezbytně nutné postgraduální studium učitelů a rozšíření moderních názorů v celé široké geografické veřejnosti.

Nesmíme opomenout i popularizaci geografie v široké veřejnosti a podporovat dobrou práci, kterou koná časopis *Lidé a země*.

Geografie je věda, která má před sebou budoucnost, protože se zabývá řešením problémů, jež znepokojují současné lidstvo. Jsem přesvědčen, že se nám podaří zvládnout problémy, které před námi vyvstávají a zajistit geografii čestné místo mezi základními vědami lidstva v epoše vědeckotechnické revoluce.